Контрольный экземпляр

Масса-а мехкий пролетареш, вІашагІкхета!

СЕРДАЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГІАЛГІАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГІАЛГІАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

«СВЕТ» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров ЧИАССР

Газет арадувл 1923 шера денз ★ ШОАТТА, 21 ЯНВАРЬ, 1989 ШУ. ★ № 9 (7668). ★ Мах 3 кеп.

Яхьа дневник

ЛаьрхІар кхоачашду

Чакхдаьннад XII пятилетка кхоалагІа шу. Сунженски района XX партсъезда цІерагІча колхоза № 1 йолча шурий - товарни ферма коллективана аьттув болаш хиннад из. Цунна тешал деш я ер цифраш.

Шу долалуш хІара Іаттагара 2850 килограмм шура яккха дош деннадар укхазарча дояркаша. Районе дукха яц цу тайпара доккхий декхараш тІаэца лоархІаергІйола коллективаш, хІана аьлча кхыча фермашка дикагІболча дояркаша а наггахьа мара хилац иштта лакха хьокхамаш долаш.

Шу чакхдаьлча, шоаш даьчун итогаш йир укхазарча хьайбаш леладераша. ХІара Іаттагара яьккхача шурий боарам 3400 килограммал дукхагІа хилар. План 540 тонн йолаш, 640 тонн гаргта шура яьккхар цар.

Паччахьалкхенга шура йохкара планаш кхоачашъяь шурий-товарни фермаш дукха я районе, цхьабакъда, из продукци яккхара декхарех лоархІаьраш массехк мара яц. Царех цаІ — колхоза № 1 йола МТФ.

ТІаккха мишта латт укхаза паччахьалкхенна шура дІаялара гІулакх? Шу долалуш тІанйца социалистически декхар — 470 тонн. ХІаьта бокъонца дІачуеннар 77 тонн дукхагІа я.

Дукха хІама ца эшшаш йиъ эзар килограмм я моттигерча дикагІйолча дояркас Сигаури Зарас яьккха шура. Дукха цунна тІехь ца бусаш къахьегаш ба кхыбараш а.

Массехк шу да цу МТФ коллективана кулгалдеш Кухно Александр Семенович вола. КІезига къахьийгадац цо наьха уйла паччахьалкхен планаши социалистически декхараши кхоачашдара тІаерзаеш, цар хьинари бехктокхами айбеш.

Боккха теркам тІабохийт цои зооветслужба болхлошеи Іул тоадара, хьайбашта юкъе лазараш ца даржийтара, къахьегамхой социально - бытовой хьашташ дизза кхоачашдара. Цудухьа хІанзарча дІадехараш-та жоп луш да-кх фермера хьалаш а.

* * *

Ховш ма хиллара геттара эсала болх баьб дІадахача шера республика гІишлон организацеша. Керттерча даькъе гІишлон материалаш хьаю предприятеш шоашта хьалхашка латтача декхарех лоархІа ца яр бахьан долаш да из.

Ираза, массанахьа дац цу тайпара сурт. Масала, «Чечингсельстрой» треста чуйоагІа аьшкабетонни хІамаш хьаеча заводах хьокхаденнадац из лазар. Иштта дукха новкъарленаш йоллаше а, йизза кхоачашъяьй цо товарни продукци арахецареи маьхалъяккхареи планаш. Цо аьттув беннаб лийрхІачул тІех 307 эзар сом цІена пайда баккха, къахьегама овсарле 114 процентага дІакхоачае.

Завода коллективо пахаддаш теркам тІабохийт халкъа эша товараш хьадара. ПланагІа 30 эзар сом мара доаццаше, уж хьадаьд 81 эзар сома маьха. Царна юкъе я тайп-тайпара изделеш: саьргах баь сетка, аьшка коанаІараш, аьшкабетонни плиташи блокаши, кхыяраш.

Дика чакхдаьккхад дІадаха шу укхазарча Х. Гунеев, Х. Тарамов керте латтача бригадаша. Шоай планаши социалистически декхараши дикка тІехкхоачашдаьд цар.

* * *

— ХІанз санна дика цІаккха а лийннадац Нохч-ГІалгІайчен каръероуправлене гІулакхаш. Биззача боараме кхоачашъяьй цо соахка паччахьалкхен поставкаш яра план. Хьинаре, болх баьб дикка дукхагІйолча цун подразделенеша.

— Массарел чІоагІагІа гІадвуг тхо цІена пайда баккхара план тІехкхоачашъе тхоай аьттув баларо, — аьлар каръероуправлене начальника В. Масаева. — ЛийрхІар 650 эзаф сом долаш, миллион сом совгІа ахча Іодижад тха банковски счете. Из коллектива социальни дешаш къоастаде таро лу хьаст ба.

Соахка укх хана хинначунца нийсдича 116 процент дукхагІа гІулакхаш даьд управлене коллективо тайп-тайпарча организацештеи бахача нахаи, 115 процент лакхъяьй.

* * *

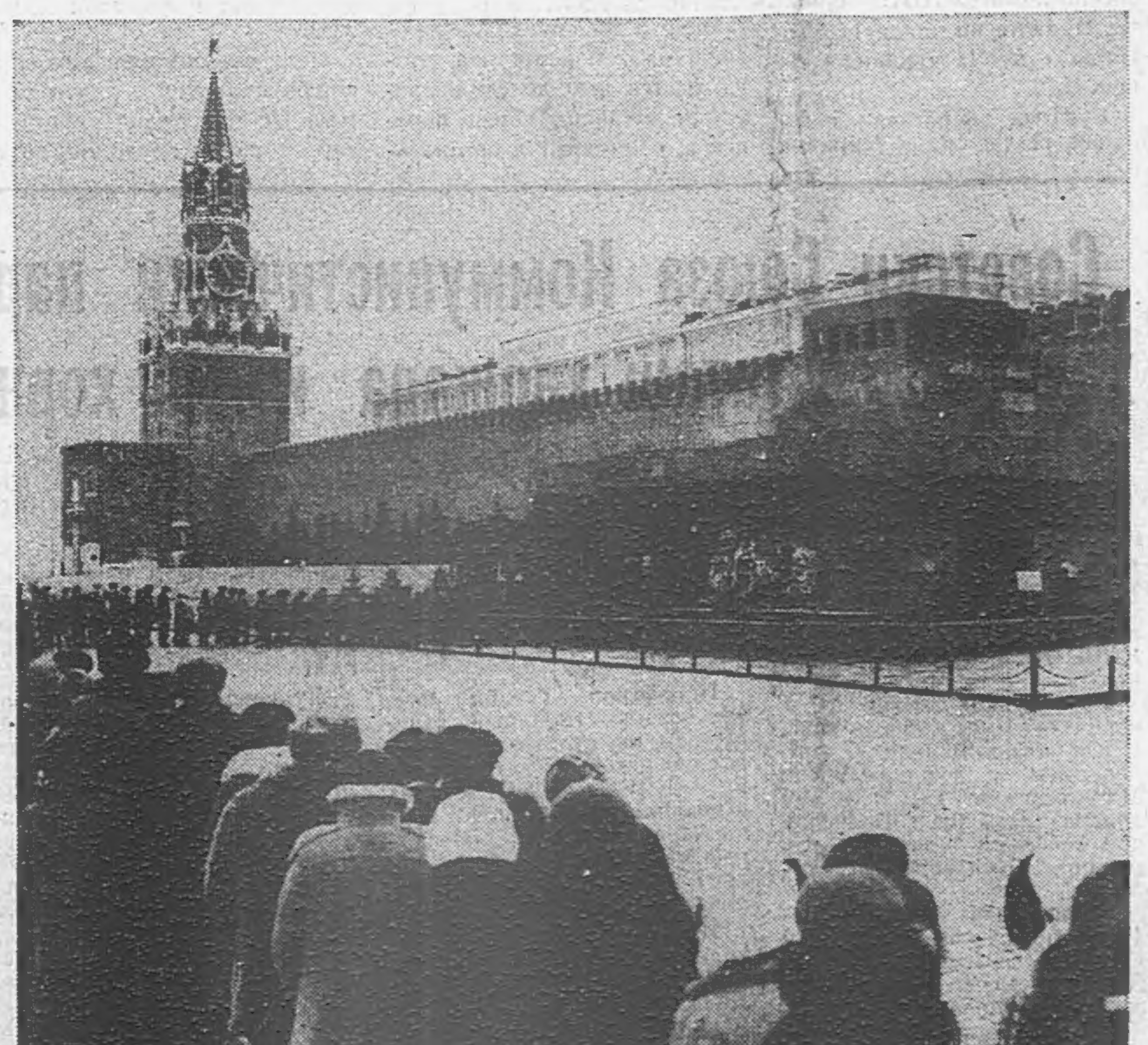

Москва. ЦІе майда. Ленин волча.
ТАСС. фотохроника.

Техника—кийчон мугІаре

Эшараш дукха да

Сунженски района «Победа» яха колхоза механически мастерске йоккхий наІараш шерра хьайийлла латтар со цига нийсвеннача хана. Дукха ха ялале цигара хьаара а яьнна, «Беларусь» яха трактор дІаяхар. ТІехьагІа хайра сона из лоаллаш хиннар шийй техникана ремонт яь ваьнна, йоккха опыт йола механизатор А. Ермоленко волга.

— Ханнахьа техника тоае дІадоладелар тхо, — яхаш, дувц мехмастерске кулгалхочо В. Михайлова. — Цу даькъе цхьацца толамаш даха аьттув а баьннаб тха.

В. Михайлов укхаза балха вена ткъаь кхоъ шу даьннад. Цул хьалхагІа слесаралла, тІаккха инженер волаш къахьийгад цо. Дика йовзаш ва механизатора професси а. Цудухьа ер ма йий аьнна хало хилац цунна «цамогаш» йолча техникана диагноз оттаеча хана. Цу сахьате бахьан хьа а лехе, де деза гІулакхаш белгалдоах.

ТІаккха техникага бІарг лакха болалу мехмастерскера кхыбола болхлой. Царех дукхагІбараш ха яха, шоай гІулакх кІоарга довзаш нах ба. Шовзткъа шу дІаденнад колхоза 5-ча разряда токара А. Моисеева. Пенсе ваха вале а, къонабараш хьагаргболаш кадай къахьегаш ва цун новкъост а коллега а Д. Скоморохов. Лакхе аьнна дешаш кердадаха деза слесарах В. Выроловхи слесарах - мотористах А. Фотеевхи дувцаш хилча а. Царех тІеххьарвар пенсе ваьнна итт шу совгІа да.

— Къона кадраш кхеяр мишта латт шун колхозе? — аьнна, хаьттар аз В. Михайловга.

— ХІанзарчоа цу хьакъехьа дикалгахьа дола хувцамаш хиннад аьлча нийса хургдац. — жоп делар цо. — ДІадахача шин шера механизаторий курсаш а хиннаяц боахаме. ДІахо ла йиш йолаш дац цу тайпара хьал. Из кхета а деш, курсаш юхадІайолае лаьрхІад оаха. Тахан къона кадраш кІезига я боахаме, къаьстта механически мастерске.

ХІанзарчоа шоай декхарех дика лоархІабу мехмастерске болхлой. Масала, соахка йиълагІча квартале план 16 трактор йолаш, цар кийчон мугІаре дІаоттаяьй 18 трактор, дукха тІехьатосса инвентарь. Январа заданех а уж лоархІабергхиларах а цхьаккха шеко яц.

Дале а, леткъ уж эшаш йола тайп-тайпара оатхалаш тоъаш яц яхаш.

— Тамаш йолаш хІама да из, — йоах В. Михайлова, шер-шера агроснабе цхьацца организационни эргалонаш хул, хІаьта гІулакх воча оагІорахьа мара хувцалац. Хьалха атта корайоагІаш хинна оатхал хІанз лохаш лелаш кІираш-бетташ доаде дезаш хул. Эхь дац из?

Шоашта могаш дола новкъостал ду мехмастерске болхлошта трактористаша М. Мальсагова, Т. Озиева, А. Ермоленкос, М. Анисимова. Шоай «болата алачаш» тоаяь баьннаб уж.

Эшараш дукха да. Масала, металл... Хьа мел дахьар йоккха диаметр йолаш хул из. ЗІамига болт, шайба, гайка хьаяр духьа, дукха ха йоае езаш хул. Цул совгІа, алссамо металл а дов.

М. ЭРЗИЕВ.

КПСС Центральни Комитете

«А. А. Жданов дагалацарца ювзаенна правови акташ дІаяхара хьакъехьа»

Партийнии советскии органашка, массови информаце средствашка къахьегамхошкара дукха кхайкаралаш ух А. А. Жданов дагалацарца ювзаенна йола правови акташ дІаяхар дехаш предложенеш йолаш. КПСС ЦК чІоагІа хьежай цу дешага, боагІаш бола сопам тІа а нийцаб. Цхьаккха бехк боацача дуккхача гражданашта 30—40 шерашка Іазап тІаоттаделга вІаштІехьдаьккхарех цаІ из хилар гучадаьннад. Цун бехк ба цу хана зуламе гІулакхаш дарах, социалистически законность телхадарах.

Цу тІа гІолла КПСС ЦК-ас предложенеш дІачуеннай:

СССР Лакхехьарча Совета Президиуме — Иркутски паччахьалкхен университетах, инженерни эскара Лакхерча инженерни училищех, Полтавски локомотивно - ремонтни заводах А. А. Жданова цІи тилларах дола 1939 шера 19 февралера, 1939 шера 31 мартера, 1949 шера 25 ноябрера СССР Лакхехьарча Совета Президиума Указаш дІадахара хьакъехьа;

СССР Министрий Совете — А. А. Жданов дагалацара г. Мариупола цІи хувцарахи Ленинградски паччахьалкхен университетах А. А. Жданова цІи тилларахи йола № 3956 йола 1948 шера 22 октябрера а № 9424 йола 1950 шера 18 июнера а правительства решенеш дІаяхара хьакъехьа;

Союзни республикай Лакхехьарча Советий Президиумашкеи Министрий Советашкеи, иштта Іаьдала моттигерча кхыча органашка а — республикай, краяй, областий территореш тІа йолча городех, районех, поселкех, улицех, предприятеех, колхозех, эскара доакъоех, школех, техникумех, профессионально - технически училищех, кхыча учрежденеехи организацеехи А. А. Жданов дагалацарца дувзаденна цун цІи тилларах дола указаши соцамаши дІадахара хьакъехьа.

ДикагІйола опыт—массанена

ЦАРГАРА МАСАЛ ЭЦА МЕГАРГДА

Надтеречни района «Озерный» совхоза дика хьокхамаш гойтар соахка. Масала, ялат, план 2400 тонн йолаш — 3511,3 тонн дулх, план 1200 центнер йолаш — 1392 центнер, шура, лийрхІар 410 тонн йолаш — 543,8 тонн ехкар паччахьалкхенга. Цу гІулакхаша 1200 миллион сом гаргга пайда бир совхоза.

Уж толамаш даха новкъостал даьча керттерча гІулакхех цаІ — наьха къахьегам коллективни, арендни подрядагІа, боахама расчетагІа вІаштІехьбаккхар. Производствана кхы тІа рузкъа дІадахийта доаццаше а, балха уж керда формаш юкъейоалаелга шердаьчул тІехьагІа (хІаьта цу хьисапе цхьацца йолча подразделенешка 1985 шера къахьега болабеннабар нах), духхьал дІадахача цхьан шера лурчогІа хиннача 320 килограмм дукхагІа шура яьккхар цу совхозе. Из доацаш алсамъяьлар кхашкара йоаккха продукци а. Цунца цхьана 12,4 процент лакхделар наьха алапеш.

— Арендни, дезала, коллективни подряд юкъейоалаеш хІаране эцаргдола ахча, кхыдар духхьал цо даьчох мара тийша хургдоацаш оттадаьчул тІехьагІа, производство дегІайоалае, йоаккхача продукцега дІадодар лохде йиш хулийтаргйола таронаш лахара дукхагІа йоакхо е баьлар нах, — дувц совхоза директора А. Г. Завгаева.

Цо аьнначоа тешал деш дукха масалаш да. Шн шу хьалха, хІаране беча балха нарядаш а увттаеш, ахча тийнача хана, хІара гектара тІара 30 килограмм мара люцерна ги а чунийцанзар Н. Магомадова кулгалдеча бригаде. Цхьабакъда, лаьтта, техника, кхыдар арендагІа леладе хьаийцачул тІехьагІа, деррига а хувцаделар. Ерригга уйла тІаяхийтар люцерна ги ма хулла дукхагІа даккха йиш хулийтачох пайда эцара, керда таронаш лахара. Цунца цхьана чІоагІъелар къахьегама а производственни а дисциплина. Цу дерригне толамаш а дахийтар. Шин шера боахама 900 эзар сома пайда бир. КарагІдувларашка хьежжа хилар наха теххьара ийца алапеш а. Масала, толашагІа болча механизаторашта, царна денна ялат, доалахьа дола хьайбаш кхабара доакъар ца лаьрхІача, тІеххьара итог йича, юкъера лаьрхІача 14 эзар сом ахча ийцар дІадахача шин шера.

Геттара дика хувцамаш хилар кхы тайпа юртбоахама культураш кхееча а. Масала, Исханова Раисас кулгалдеча звенос соахка хІара гектара тІара 85 центнер комсаш яьхар, шера план 52,1 центнер йолаш, хІаьта Исмаилов Руслана шийй новкъосташца, план 12 центнер йолаш—27 центнер гибридни хьажкІаш, Батаев Султана харбазаш кхеяра дукха хІама ца эшшаш йиъ план йир.

ДукхагІа теркам тІабохийт хІанз совхозе юртбоахама культураш интенсивни технологех лелаяра. Соахка цу хьисапе кхедаьчара хІара гектара тІара 42 центнер ка бола ялат даьлар, е массе хана санна доал деш леладеш хинначара чуийцачул 16 центнер дукхагІа.

Из гІулакх мел пайдане да кхета а даь, кхо бІаь гектарага дІакхоачаш шерде лаьрхІад укх шера интенсивни технологех хьажкІаш дІаюврггйола кхаш а.

Хьувкъам кхы а дукхагІа баккха аьттув лургбола цхьацца керда гІулакхаш юкъекхувлаш да комсаш лелаеча а. Масала, хІанз цу боахаме дІайийначох аханел дукхагІа йола из культура Іан замалахьа лаьтта кІал йолла ца езаш, цхьан хана а доацаш, хьалхеи тІехьеи кхаьчача сортех я.

— ГІулакх миштад аьлча, — дувц А. Завгаева, — хьалха дукхагІа йола тха комсаш цхьан хана чуэца езаш хьахулар. Из бахьан долаш, цхьаннахьара уж хьаьхьа далалехьа, кхычахьа дІадовда дезаш хулар. Цудухьа кІезигагІа яле, итт процент пайда боацаш йовра уж. Цул совгІа, промышленни предприятешкара, дешара заведенешкара, юрташкара нах оарцагІ а баьхе, цхьатарра чуийцача комсаш дІанйе кхоабацар чхьагІар, сок йоаккхача заводашка а. Цига аргІа хьатІакхачарга хьежаш латташ, кхы а итт процент йовра уж.- Иштта из нийслуш зе совхоза меттел уж кхеньча наха а хулар. Цу хьале комсаш подрядагІа лелае наха дІаэцаргхиларах сатувса дезаш а дацар. Деррига хувцаденнад хІанз.

Декхараш тІехкхоачашдеш совхоза коллектива къаьстта доккха новкъостал деча, цу боахама толашагІа болча наьха цІераш яха а лов. Уж ба лакхе бийцарел совгІа дояркаш Гатаева Маулмат, Уразбиева Люба, Джакарова Сацита, Даудова ПетІамат, комсаш лелаераш Абдулаева Пихан, Асхабова Даши, механизатораш Алиханов Сайд-Хьасан, Алиханов Мовлди, Хабатов Салман, шофераш Абубакаров Іийса, Хамзатов Мовлди, дуккха кхыбараш.

ЙоаггІа йоакхо ю цу боахаме наьха соцкультбыта хьалаш тоадара. Карара пятилетка йолаелча денз совхоза чуйоагІаш йолча Беной-Юрта хьалдаьд ткъаь итт квартира йола цІеноаш; бархІ коттедж. 1995 шу хьатІанкхачалехьа, хІара дезала къаьстта квартира е цІа хилийта лаьрхІад совхозе.

ЦІеноаш хьалдайтаргдолаш да бахача нахага а. ГІишлон материалех а болх хьабарах а цхьа дакъа ахча совхозо лургда.

140 моттиг йола берий беш а яьй цу боахаме. Цига берашта гІулакх дарах ахча телац даьшен ноаношеи. Совхоза чотагІа ду царна мел эшар. ХІаьта хьалха берий беш хиннача цІагІа профилакторий яьй. Наха профессиональни медицински гІулакх де йиш хургйолаш амбулатори, промтоварнии кхачани товараш долаш тикаш, кафе а йолаш торгови центр хьалъеш я хІанз. Ер пятилетка чакхйоалаш яь йоахаргйолаш я уж объекташ.

ХІанз йолчоа тІакхетаргйолаш я асфальт буллаш тоаяь пхи километр улицаш, иззал хинпровод. Белгалдаккха доагІа, совхозо хьа мел даьча цІеношка чуйилла газ, отоплени, дІайхеи шийлеи хий а доагІаш, лувча моттигаш йолга. Беш лелаяра хьакъоастаяь йоккха моттиг я хІара цІенца, коа хьалдаьд хьайбаш, коа тІара оалхазараш леладара кхийш, и кх. дІ.

Совхоз пайда беш ецаре, паччахьалкхен декхар доаллаш яларе цу дерригнех итт дакъа а даь хургдацар. ХІаьта из беркат хьахиннад, шеко а йоацаш, арендни, дезала подряд, хозрасчет балха юкъеяьлча, производства дай шоаш болга наха кхетадича.

М. ХАМАТХАНОВ.

Советски Союза Коммунистически партегара СССР халкъа депутаташ харжара йолча хоржамий комиссе

Хоржамий комиссе хьачуденнача СССР халкъа депутаталла кандидаташ оттабара хьакъехьарча 1989 шера 10 январе хиннача КПСС ЦК Пленума протоколага, хІаьта иштта депутатий кандидаталла оттабаьраша Советски Союза Коммунистически партегара шоаш харжийта раьза хиларах йолча заявленешка а хьежа, хоржамий комиссе оттадаьд халкъа депутаталла бола берригга кандидаташ «СССР халкъа депутаташ харжарах» долча СССР Законага хьежжа оттабаьлга.

Комиссе регистраци яьй Советски Союза Коммунистически партегара болча СССР халкъа депутаталла кандидаташта:

Абалкин Леонид Иванович — 1930 шера ваьв, СССР Іилмай Академе экономика Института директор, г. Москва.

Абуладзе Тенгиз Евгеньевич — 1924 шера ваьв, Грузински ССР культура министерства «Грузияфильм» яхача киностуде режиссер - постановщик, г. Тбилиси.

Аверкин Владимир Николаевич — 1951 шера ваьв, № 1 йолча школа - интерната директор, г. Новгород.

Адылов Владимир Туйчиевич — 1948 шера ваьв, СССР авиационни промышленноста Министерства В. П. Чкалова цІерагІча Ташкентски авиационни производственни объединене токарий бригадир, г. Ташкент.

Айтматов Чингиз — 1928 шера ваьв, йоазонхо, Киргизски ССР йоазонхой Союза правлене председатель, «Иностранная литература» яхача журнала керттера редактор, г. Фрунзе.

Алексеева Лидия Михайловна — 1951 шера яьй, Курски области Дмитриевски района «Серп и молот» яхача колхоза парткома секретарь.

(ДІахододар 2-ча оагІо тІа).

МОГАБЕРАШ—НАЬХА ТЕШАМ БЕННАРАШ

Бокъонца йолча демократизма, принципиальноста, гласноста, бакъдар гуччахьа оалаш хилара хьале чакхйоахаш латт республика промышленни предприятешка, организацешка, боахамашка еш йола хоржамашта хьалхара къахьегама коллективай собранеш. СССР халкъа депутаталла кандидаташ оттабара цар могабу шоашта юкъера эггара дикагІа, наха лоархІаш, сийдеш, цар аьнначунга ладувгІаш бола хьалха латта производственникаш, ахархой, интеллигенце викалаш.

Царех цхьа собрани хилар укх деношка «Союзавтоматстром» яхача ВНПО опытно - экспериментальни заводе. №7 йолча Грозненски къаман - территориальни хоржамий округе гІолла РСФСР-гара СССР халкъа депутаталла кандидат оттаве декхарийла бар собране дакъа лоацаш хинначаш, хІана аьлча, ховш ма хиллара Нохч-ГІалгІайченца цу округа чубоагІаш ба Дагестански АССР-реи Астрахански областереи харжархой а. Цох хоам а беш собрани хьайийллар цу предприяте профсоюзни организаце председатела Ю. А. Лихомана. Цул тІехьагІа дош дийхар завода директора Торчинов Мурат Муратовича. СССР халкъа депутаталла кандидат оттавара СССР Генеральни прокурор Сухарев Александр Яковлевич мога а веш, цо дийцар цун вахара а къахьегама а наькъех.

Сухарев А. Я. ваьв 1923 шера. Сийлахь - бокхача Даймехка тІем тІа хьинаре дакъа лоацаш хиннав из. ТІом чакхбаьнначул тІехьагІа ВЛКСМ Воронежски обкоме а ВЛКСМ ЦК а болх беш хиннав, хІаьта 1970 шера из хьожаву болх бе КПСС ЦК аппарате. Дийтта шера цига хьинаре къахьийгачул тІехьагІа парте из хьожаву РСФСР юстице министерстве. ХьалхагІа заместитель а, тІаккха РСФСР юстице министр а хул из. Соахка денз СССР Генеральни прокурора декхараш кхоачашдеш ва Александр Яковлевич. РСФСР Лакхехьарча Совета депутат, советски юристий ассоциаце президент ва. Цу декхараща цхьана хьаьнала кхоачашду цо «юристаш ядерни тІема духьала ба» яхача дунен халкъашта юкъерча организаце сопредседатела декхараш а. Юридически Іилмай кандидат яха учени степень йолча цунна деннад дуккха доккхий паччахьалкхен совгІаташ — СССР орденаши медалаши; аьнна белгалдаьккхар М. М. Торчинова.

Цул тІехьагІа къамаьлаш дир завода партбюро секретара Н. Я. Лишкинова, электромонтера Г. П. Эриванцева, газоэлектросварщика В. С. Музырина, из предложени хьал а лаьцар. Берригаш а цхьан дагара а болаш, завода коллективо хьаллаьцар РСФСР-гара № 7 йолча Грозненски къаман-территориальни хоржамий округе гІолла СССР Генеральни прокурор Сухарев Александр Яковлевич СССР халкъа депутаталла кандидат оттаве могавеш хиларах йола предложени. Цу тайпара решени яьй шоай собране «Старогрозненефть» НГДУ мехкдаьттахоша а.

Захаев Леча Ачхой-Мартановски районе вайза ца Іеш, дика вовзаш саг ва бІарчача республике бахача наха а, хІана аьлча цкъа дийца Іийнабац цох кепайоазоне а радиои телевиденеи гІолла а. «Лермонтовский» совхоза мехотряда кулгалхо из волга а ялат кхедеча цо доккхий толамаш доахилга а массанена а дика ховш да. Дукха ха йоаццаш хиннача парте областной комитета пленуме а цІенхаштта теркам тІабахийта дийцар цо кулгалдеча коллективо соахка даьхача толамех. Шоззеи ахаззеи тІехкхоачашъяьй цо гибридни хьажкІаш кхеяра шера план, шоай боахама 500 эзар совгІча сома маьха цІена пайда а беш.

Цудухьа болхлочо Б. Г. Арсанова енна предложени хьал а лоацаш, собране къамаьл даьча трактористаша С. Чагаевеи С. Эстамировеи, кхычар а собране доакъошхой тІахьийхар № 398 йолча Сунженски территориальни хоржамий округе гІолла СССР халкъа депутаталла кандидат оттавара «Лермонтовский» совхоза мехотряда начальник Захаев Леча могаве, аьнна, шоаш а дийцар цун дикагІйолча сага оамалех.

Нахаца товш, барт бе ховш, шеддолчоа ше хьалхавоалаш саг ва Захаев Леча, дика йовз цунна лаьтта леладара технологи а наьха психологи а, яхаш белгалдоахар собране. Из ва республике бахача нахах духхьашхара вола Къахьегама Сийлен кхоккхе а степена орден лелаер. Мехка парламенте шоай хьашташ кхоачашделга цо дизза чакхдоаккхаргхиларах чІоагІа бІу а болаш, массане а хьаллаьцар № 398 йолча Сунженски территориальни хоржамий округе гІолла Захаев Леча СССР халкъа депутаталла кандидат оттаварах йола решени. Цу тайппарча, барт цаІ хилара хьале Ачхой-Мартановски района «Орджоникидзевский» яхача совхозе хиннача къахьегама коллектива собране доакъошхоша а хьаллаьцар из предложени.

Массане а хьинаре дакъа лоацаш, ше-ше дика дар ала ловча хьале чакхъяьлар хоржамашта хьалхара еш хинна къахьегама коллектива собрани Ножай - Юртовски района Ленина цІерагІча колхозе. Къамаьл дара эггара хьалха дош дийхача колхоза председатела А.-Б. Хадиева мога а еш, цул тІехьагІа къамаьл даьча механизатора Н. Витаева, Даттых яхача юртарча юкъерча школа директора С.-Э. Ханакаева хьал а лоацаш СССР халкъа депутаталла кандидат оттаяра могайир колхоза тхьамка леладер Бегоева Белиса.

Шийй оалха тІа дика лоархІаю из паччахьалкхен планех а социалистически декхарех а, наха сий деш а лоархІаш а саг я из, яхаш белгалдоахар собране къамаьл даьчар, хІаьта цул совгІа Белиса я парте обкома член а юрта Совета исполкома хьинардолашагІа йола депутат а. Къахьегаме а общественни вахаре а цунна карагІдийннарий беза мах баьб паччахьалкхено — из я Октябрьски революцеи Къахьегама Шеча Байракхеи орденаш лелаер.

Собрани дІахьоча юкъа цхьаькха цхьа кандидатура йийцар наха — бригадир Дубяев Іумар. Бакъда, ше цу гІулакхах мукъавалийтар а дийха, массавар а Белисайна тІехьа кхаж тасса тІахьийхар цо. ХІаьта цун дехарга а кхычар даьча къамаьлага а хьежжа массане а къоабалйир № 676 йолча Ножай-Юртовски къаман - территориальни хоржамий округе гІолла Ленина цІерагІча колхоза тхьамка леладер Бегоева Белиса СССР халкъа депутаталла кандидат оттаяра йола предложени.

Партийни вахар: балха стиль

ЭРГАЛОНИЙ НАЬКЪ ТIА БАЬННАБ

Дагаръялац КПСС ЦК январски (1987 шу) Пленумо баьча «Перестройкен кадрови политикен» ахача соцама хетаяь Назранерча совхоз-техникуме хинна партийни собрани. ХIанз а лергашка латт цига коммунисташа, преподавателаща И. Мусаевас, В. С. Малышева, В. С. Борисенковас, Б. Э. Чабиева дукхахча кхычар шоай дешара заведене аудиторешка, кхашка, фермашка ца хулаш йолча перестройках лаьца даь къамаьл. «Вайна нокъзар хIана ювл из перестройка, дIа хIана ялац вайх застойни шерашка кхийтта тар, менъал», — йоахар цар?

Да а дар цу хана укхазара гIуланхаш юкъарча вахарах, производствах дог лазаш вола саг сатийна Iелургвоацаш. Кхашка кхеду лоха хьувкъамаш, фермашкара лазараш, довш хинна хьайбаш... 1986 шера, масала, дIайийначарел пхезза кIезигагIа чуийцар укхаза коартолаш. ХIаьта цу шера духхьала цхьан,—4-ча квартале ишта а кIезига долча Iула 32 хьайба тIерадаьлар: 14 къе деннен, 18 гIелалла урс хьокхача дIакхаьчан. Из бахьан долаш 16 эзар сом зе хилар боахама.

«Сердало» газето массехказа айдир ший оагIонаш тIа цу гIулакхий бахьанаш дувцаш дола дош, «Кхерамерча берда йисте кхьчай», — иштта яр 1986 шера октябрь бетта цигарча фермай хьал дувцаш газето кепатеха корреспонденци. Кадраща лелабу гIурт бувцаш дар цигарча доярка Х. Кодзоевас редакце дайта письмо. «Кхыметтел юхь тIара а тхона вовзалехь дIавоахх тхо долча ферме вайта заведующи, хувц уж каст-каста, — йоахар цо ший кепатехача письмо тIа. — Маца хадаргдолаш де ер тIурилг?».

Дукха яздир газето укхаза подрядаца лелаьяча формализмах, кхыдолча перестройка дIа ца йохийташ новкъарле еча консервативни гIулакхех. Цу вай ювцача собранера яьча «Овлангара хувца еза балха стиль», аьнна цIи йолча отчетни корреспонденце тIа хоадам бир газето: «Бахьаний наькъаш юххера а партбюро, парторганизаце «коа» долх. Кадрови политика эрга а яьккха, сихха хIанзара стиль а хийца январски Пленумо хьехача новкъа партбюро а парторганизаци а ца йоале, кхы а кIоарглургда гIулакх», — аьнна.

...Ши шу даьннад цул тIехьагIа. Фу хувцаденнад совхоз-техникуме цу хана денз?

— КIоаргга уйла а яь, выводаш йир оаха цу хана кепайоазоно а тайп-тайпарча собранешка, совещанешка а тхоашта яьча критиках, даьхача бехкех а, — аьлар совхоз - техникума директора Б. Полонкоева. Кхаьча а кхаьчадар тхо кхы дIахо даха моттиг йоацача берда йисте. ЧIоагIа хала дIайолаелар тха боахаме перестройка. ХIанз кIезиг-дукха харша доагIаш латт тхо.

Харцлец секретарь. Къаьгга хоалуш, гуш да укх тIеххьарча хана боахаме хила доладенна дика хувцамаш, партийни организаце айденна хьинар. Во чакхдаьккхандзар Яндарерча ахархоша, хьайбаш леладераша дIадахашу, кхоачашйир шоай планаш. Тешаме дIадоладаьд ер шу а. Ахчан пайда Iоабала болабеннаб боахама кассе. Дика хьувкъам белар 600 гектар лаьтта дIайийнача хьажкIаша, 150 гектара тIа дIадийнача генараша, шекара свеклас (90 гектар), доакъара свеклас (30 гектар), кхыйолча культураша.

Лаккхехьа вай йийцача собране баьча соцам тIа укх тайпара пункт яр: «Производствана кердача хьисапе доалдергдола структура вIаштIехьъяккха денхарийла йойла партбюро», аьнна. Партбюрона а парторганизацена а диценна хиннадац из декхар. Дукха эргалонаш хиннай цул тIехьагIа совхоз-техникума производстве. Хьалха хиннача подразделеней структура, цун механизм овлангара хувцаеннай укхаза. Воацаш ба хьалха хинна дукха «замаш», «помаш», кхыбола «портфелахой». Болхлоша шоаш ду хIанз ферме а, кхашка а доал. Ахархой а хьайбаш леладераш а хьалха мо къаьсткъаьста а боацаш, цхьан коллективе ба хIанз, кулгалхо а цаI ва. Юртбоахама цех вIашагIъеллай укхаза, хьалха хинна бригадаш, кхыйола подразделенеш дIа а яьха. Цеха начальникалла харжав керттера инженер I. Часыгов, из хиннача должноста сокращени а яь. Боацаш ба ферме а тракторни бригадашка а хинна бригадираш, кхыбола специалисташ.

Ерригача аграрни цеха боахам подрядни звеношта юкъе дIа-хьа бийкъаб. Цхьаяраш дезала подрядни а я царна юкъе. Масала, Даурбеков Уматгире дезала звенос арендах шийна дIатIайийцад 400 гектар лаьтта. Виь саг ва уж. Массане а специальность механизатор я. Уматгири ше а ва механизатор, хIаьта цун ши воIии веший воIи ба дикка опыт йолаш механизатораш.

Укх шера 200 гектара тIа, кIан. 200 гектара тIа хьажкIаши кхейир цар (царех 100 гектар ялата лаьрхIа, 100 гектар фуна лаьрхIа). ПланагIа боагIачул кхозза дукхагIа хьувкъам чуийцар цу звенос ше дIа мел йийнача культурий. Къаьстта дика хилар хьажкIаш.

Иштта дегтIара безам тIабаха шоай лаьтташта Iунал деш ба Китиев Махьма-Сале подрядни звеноцара механизатораш а. Царга (5 саг ва уж) 450 гектар лаьтта да, 150 гектара тIа генараш, хIаьта 200 гектара тIа ялата лаьрхIаи 100 гектара тIа фуна лаьрхIан хьажкIаш кхейир цар дIадахача шера.

ВIашагIъеллай техникуме деша багIача студентий подрядни звено а (звеньевой— А. Битиев). Цо кхейир 80 гектара тIа свекла (50 гектара тIа шекара, 30 гектара тIа доакъара лаьрхIа). Юхейиса 40 гектар шекара свекла юрта бахача гектарникашта дIа-хьа йийкъар цу звенос.

— Ший ханнахьа оаха йоаггIача тайпара подряд юкъе ца яккхарах, хIанз мо кердача хьисапе экономика доалду механизм вIаштIехь ца яккхарах дикка зе дир оаха тхоай боахама, — аьлар совхоз - техникума директора Полонкоев Бахьаудина. — ХIанз тешшаме хьалаьцаб оаха арендни подряда никъ.

— Юххьанца шо цох къахкадалар фу бахьан дар?

— Бакъдар ала яхий Iа? Тхо тхоаш — кулгалхой, специалисташ — цу гIулакха механизмах, цун структурах ца кхеташ хилар дакх.

— ТIаккха?

— ТIаккха специалистий группа вIашагI а елла цу подряда опыт Iомаеш оахош Грозненски районерча Ленина цIерахча колхозе бIарчча бутт баьккхача кхийтар-кх тхо арендни подряда кIоаргаленах а цун дикача тIехьаленах а. Цул тIехьагIа майрра дIадоладелар тхо нах цох дIакхетабе а из тхоай производствана юкъеяха а.

ХIаьта а, белгалдаккха дезаш да цхьа хIама: нагахьа санна боахамера производственни гIулакхаш кIезиг-дукха аттача дала доладеннадале, Iилмана хьастхалача хьале ба укхаза. ЧIоагIа къе я техникума материальни база. Теорена тIехьаюс дешара практика. Тамашийна хетаргда ветеринарни лор ва аьнна, диплом а енна укхазара дIаводача специалиста говра, устагIан, коа тIарча оалхазара дарба де хац аьлча. Доаханна мара дарба де Iомабац укхазара специалисташ. Из а дукхагIдолча даькъе теореца дувзадий Iомаду. Шоаш дийшар практикаца дувза йиш йолаш цхьа доахана ферма мара а яц деша багIача кагийча нахи мехкараштей, бакъда, из а туберкулезахи бруцеллезахи хьалйиза а я. «ДIакъовлача дIа ма кхачийта вай воай къаьнара дешара заведени, оарцагIдовла вай массавар а!», — йоахар Э. Хаутиевас цу вай йийцача конференце. Массане а тIоараш тохаш хьал-м лаьцар уж дешаш. Дика дар РАПО-на а республика Агропрома а уж дешаш дIахозаре, шоашта специалисташ кийчбеш йола техникум малагIча хьале я хьажа уж тохалоре.

ДIадахача шера цхьа дика хIама хазадар техникумовцашта. Яндаре юрта гаьна йоацаш хьалха сомий беш хинна цхьа моттиг я. Гаьнащ къа а енна ца латаш дIаьннай цигара. ХIаьта, ялаташ кхеде пайдан моттиг а яц из. Шолжа, йисте жагIа болаш моттиг я из. Цига цхьа подсобни яр санна дешара лаьрхIа зIамига ферма юлларгья, аьнна, хабар арадаьннадар. Цига хургда, йоахар, тайп-тайпара коа тIара оалхазараш (котамаш, москалаш, гIажаш, боабашкаш), жа, гаьзарий, массехк говр (уж а ма йий цамогаш хулаш а дарба эшаш а), кхыдола хьайбаш. Лоацца аьлча, хургболча «доахана лорашта» шоай тайп-тайпара «пациенташ» бовзаргбола гIулакх де лаьрхIа хиннад цига.

Из болх дIаболабергбола организатор - специалист а лехавар — ший специальностах лакхера дешар дийша ветлор Б. Гандалоев. Со цига хиннача деношка Ставрополе вахавар из республика агропрома деннача прказах цигара шийна фу новкъостал ду хьажа. Цул тIехьагIа ца хьоадеш дижар из гIулакх...

Йовргьяцар цу ферма продукци а. Техникума преподавателашка йохкаргьяр из, столове студенташта накъаяргьяр. Вешта аьлча, дешара а наха а шолха пайда лургболаш гIулакх дар из вIаштIехьдаьннадаларе.

Цхьаькха проблема а яр уйла тIаяхийта езаш. Ерригача района совхозашка долчарел дукхагIа хьайбаш да бахача наьха коашка-нарташка. Бакъда, ветеринарни дарба дIакхачац царга. Фу дергда бIарчча юрта цаI мара воацача ветеринарни лоро? Цудухьа, дукха лазараш хул бахача наьха доаханна (цкъаза дIа-хьа дувлараш а долаш), дукха дов. Сона сайна дика дагадоагIа 20—25 шу хьалха Iуйрийна доахан дIалоахкача хана юрта йисте кIай халаташ дувхача студентех етта автобус сийца. Уж бар цу вай ювцача техникуме деша баьгIа нах. ДIабелле прививкаш йора цар, сиргIилгаш йоIар, молхаш еттар.

— ХIанз фу хиннад? — хет аз Б. Полонкоевга. — Цамогаш хилац бахача наьха доахан, цхьаккха дарба эшац царна?

— Лазараш кIезигденнадац, дукхагIа хьаIайнадеце, — аьлар цо. — ХIаьта а хьалха мо тхога кхайкаш, тха новкъостал дехаш саг вац района ветлечебнице. Экажкъонгий - Юртара ветеринарни лор Экажев Яхья венавар тхо долча дукха ха йоаццаш, прививкаш е студенташ байта тхона аьнна, из веча гIаддаха хьайзар тхо. Из мара укх тIеххьарча дуккхача шерашка цу тайпара гIо деха саг венавац тхо долча.

ТIаккха РАПО специалисташ, цигара кулгалхой? Уж хIана багIа шоашта гунахьа доацаш санна? Студенташ кийча ма бий вIалла мах боацаш, кхычарна хало ца еш бахача наха из новкъостал де. Заявкаш мара хIама мича эш царна.

Юртбоахаме хулаш латтача радикальни реформа юкъе хила еза юртбоахама специалисташ кийчбу заведени а. Цудухьа, республика а района а агропрома новкъостал эш Назранерча юртбоахама техникума. ХIаьта, шоашкара доагIар хьаде цун дай кийча а ба.

М. КАРАЕВ.

Хьалхалаттараш

А. Шерипова цIерагIча Грозненски мехкдаьтта чакхдоаккхача завода № 3-11 йолча цеха шера планех лоархIаяь духхьал цхьа А-35 яха установка коллектив мара яц. Велгалдаккха деза, цо из толам ханал хьалха баьккха хилар а.

ХIаьта укхаза болх бераш хьинаре нах хилара тешал деш я ер факт: установка штат хила йоагIачох ах мара яц. Цудухьа хIаране шиннена когаметта къахьега дезаш хул. Дале а, хьалхашка латта декхар дизза кхоачашдаьд цар.

ДIадахача шера диззза завода подразделенешта юкъе яьржача социалистически яхье котъяьннар лаьрхIай А-35 яхача установка коллектив. Из толам боаккхача массарел хьинарегIа дакъа лаьцад вокккхагIволча оператора Л. Борисенкос, оператора Т. Колбасюка, машиниста В. Козьмина.

ДикагIчарех дувцаш хилча ца йоаккхаш йита йиш яц установка кулгалхочун Карпенко Станислава цIи. Цо укхаза болх бу дукха ха я. Ший гIулакх дика довзаш, говза специалист ва из. Цудухьа, хургда-кх заводе арахеца продукци лакха дикал йолаш хилар.

Iан бетташка геттара чоалхане берз установка коллектива болх. Цхьаккха дича сацийта йиш яц шелал лоаттаеча аппаратура болх. ХIаьта из хила йиш йолаш да, хIана аьлча № 2 йолча блокера хьадоагIача бIехача хиво турбаш дIайиккъа тарлу. ТIаккха доккха зе хургда предприятена а пачхаьалкхенна а. Ираза, цу тайпара моттиг хIанзалца хиннаяц.

Халонаш яле а, карарча шера декхарех шоаш лоархIабергхиларах бIубенна ба установка кулгалхой болхлойи.

А. ЗАМИДОВ.

Москва. СССР халкъа депутаташ харжара йола хоржамий комисси (ЦИК) чуйолча, Пушкински улицагIа № 1 йолча цIагIа чуийнна болх беш ба.

Бувзама дерригача каналашка гIолла хIара Iуйрийна укхаза хьакхоач хоржамий кампане хьакъехьара хоамаш. ВIалла дагадоацаш йола ситуацеш а нийслу хадданза— ховш ма дий дерригa а эггара хьалха деш долга: кандидаташ оттабара керда порядок а, общественни организацешкара хоржилга а, хоржамашта хьалхарча кампане хувцабенна кепайоазон лоархIам а.

Центральни комиссе балхах тийша къаьстта дукха хIамаш да: вай мехка ерригача территоре тIа хоржамех дола Закон нийса кхоачашдара тIахьожам лоаттабеш я из. ЦИК иштта тайп-тайпара новкъостал ду берригa болх шоашта тIалатташ хила еза-ча окружной хоржамий комиссешта, хоржамаш материально - технически Iалашдарга хьеж.

Сурташ тIа: Пушкински улицагIарча укх цIагIа болх беш я ЦИК;

Комиссе экспедице болхло Павлова Ольга почта цхьалха йоаккхаш йоал.

В. СОЗИНОВА сурташ.
ТАСС фотохроника.

Советски Союза Коммунистически партегара СССР халкъа депутаташ харжара йолча хоржамий комиссе

(ДIахododар. Доладур 1-ча оагIо тIа).

Афанасьев Виктор Григорьевич — 1922 шера ваьв, «Правда» яхача газета керттера редактор, г. Москва.

Бакланов Олег Дмитриевич — 1932 шера ваьв, КПСС ЦК секретарь, г. Москва.

Барышников Иван Антонович — 1939 шера ваьв, СССР автомобильнии юртбоахамен машиностроени Министерства СССР 50 шу дизара цIерагIча Волжски автомобильни завода разметчик, Куйбышевски область.

Бейшекеева Зайна — 1955 шера яьй, Киргизски ССР Иссык-Кульски областа Джеты - Огузски госспецхоза йоккхагIйола жаIу.

Белов Василий Иванович — 1932 шера ваьв, йоазонхо, РСФСР йоазонхой Союза правлене секретарь.

Биккенин Наиль Бариевич — 1931 шера ваьв, «Коммунист» яхача журнала керттера редактор, г. Москва.

Бородин Николай Васильевич — 1944 шера ваьв, Читински областа Шилкински района «Первое мая» яхача колхоза правлене председатель.

Вагин Михаил Григорьевич — 1923 шера ваьв, Горьковски областа Ковернински района В. И. Ленина цIерагIча колхоза правлене председатель.

Валеева Зухра Сибгатовна — 1947 шера яьй, йоккхийча панелех цIенош деча Уфимски проектно-гIишлон объединене СУ-3 малярий бригадир, г. Уфа.

Васильев Иван Афанасьевич — 1924 шера ваьв, йоазонхо, Псковски областа Великолукски район.

Велихов Евгений Павлович — 1935 шера ваьв, СССР Iилмай Академе вице-президент, г. Москва.

Воробьев Николай Николаевич — 1952 шера ваьв, Псковски областа КПСС Пыталовски райкома хьалхара секретарь.

Гвоздев Владимир Матвеевич — 1947 шера ваьв, СССР кIоран промышленноста Министерства «Южкузбассуголь» яхача производственни объединене «Распадская» яхача шахта комплексни механизированни бригада бригадир, Кемеровски область.

Герман (Гранин) Даниил Александрович — 1919 шера ваьв, йоазонхо, СССР йоазонхой Союза правлене секретарь, г. Ленинград.

Голубева Валентина Николаевна — 1949 шера яьй, РСФСР текстильни промышленноста Министерства Ивановски производственни хлопчатобумажни объединене генеральни директор, г. Иваново.

Гончар Александр Николаевич — 1958 шера ваьв, мотострелкови полка парткома секретарь, Ленинградски военни округ.

Горбачев Михаил Сергеевич — 1931 шера ваьв, КПСС ЦК Генеральни секретарь, СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председатель, г. Москва.

Громов Виктор Иванович — 1944 шера ваьв, В. И. Ленина цIерагIча Верхнесалдински металлургически производственни объединене токарь - карусельщик, Свердловски область.

Гулова Зулайха Сохибназаровна — 1949 шера яьй, Таджикски ССР Орджоникидзебадски района «XXII партсъезд» яхача кхаш лелаьеча бригада бригадир.

Ероховец Ирина Яковлевна — 1944 шера яьй, СССР радиопромышленноста Министерства вычислительни техника Мински производственни объединене Г. К. Орджоникидзе цIерагIча электронни вычислительни машинай завода монтажница, г. Минск.

Зайков Лев Николаевич — 1923 шера ваьв, КПСС ЦК Политбюро член, КПСС Московски горкома хьалхара секретарь, г. Москва.

Зиатдинов Назип Зиатдинович — 1925 шера ваьв, Татарски АССР Тукаевски района «Гигант» яхача совхоза директор.

Ибрагимов Гусейн Рустам оглы — 1951 шера ваьв, «Каспморнефтегаз» яхача производственни объединене КПСС XXII съезда цIерагIча мехкдаьттеи гази яккхара управлене «Нефтяные камни» яхача бурув тохара балхий форда управлене бурильщик, г. Баку.

Ивашко Владимир Антонович — 1932 шера ваьв, Украина Компарте ЦК шоллагIа секретарь, г. Киев.

Илизаров Гавриил Абрамович — 1921 шера ваьв, РСФСР унахцIено лораяра Министерства «Восстановительная травматология и ортопедия» яхача Ерригсоюзни кургански Iилман центра генеральни директор, г. Курган.

Иовлев Дмитрий Михайлович — 1946 шера ваьв, СССР автомобильнии юртбоахамен машиностроене Министерства «Москвич» яхача производственни объединене Ленински комсомола цIерагIча автомобильни завода слесарь, г. Москва.

Ишин Александр Яковлевич — 1933 шера ваьв, Ростовски областа КПСС Шахтински горкома хьалхара секретарь.

Кабанов Евгений Николаевич — 1952 шера ваьв, «Камчатрыбпром» яхача производственни объединене «Соколово» яхача траулера - морозильщика капитан-директор, Камчатски область.

Калинин Николай Васильевич — 1937 шера ваьв, воздушно - десантни бIун командующи, г. Москва.

Калиш Виталий Николаевич — 1941 шера ваьв, СССР Iаьржача металлурге Министерства А. Н. Кузьмина цIерагIча «Днепроспецсталь» яхача электрометаллургически завода сталевар, Украински ССР, г. Запорожье.

Карпов Владимир Васильевич — 1922 шера ваьв, СССР йоазонхой Союза правлене хьалхара секретарь, г. Москва.

Киргизбаева Тухтахон Базаровна — 1942 шера яьй, Узбекски ССР Сырдарьински областа Сырдарьински района «Малик» яхача совхоза бригадир.

Клепиков Михаил Иванович — 1927 шера ваьв, Краснодарски края Усть-Лабински района «Кубань» яхача колхоза комплексни бригада бригадир.

Колбешкин Алексей Ефимович — 1945 шера ваьв, «Электроника» яхача Воронежски Iилма - производственни объединене слесарий-инструментальщикий бригадир, г. Воронеж.

Кравченко Налина Васильевна — 1945 шера яьй, Липецки областа Грязински района «Грязинский» совхоза парткома секретарь.

Кудрявцев Владимир Николаевич — 1923 шера ваьв, СССР Iилмай Академе вице-президент, СССР Iилмай Академе пачхаьалкхени бокъони Института директор, г. Москва.

Лаптев Иван Дмитриевич — 1934 шера ваьв, «Известия» яхача газета керттера редактор, г. Москва.

Ларионов Владимир Петрович — 1938 шера ваьв, СССР Iилмай Академе Сибирски отделене Якутски Iилман центра президиума председатела заместитель, Къулбаседен физико-технически проблемай Института директор, г. Якутск.

Левицкас Витаутас Юозович — 1933 шера ваьв, К. Гедриса цIерагIча Каунасски меховой производственни объединене генеральни директор, Литовски ССР, г. Каунас.

Лигачев Егор Кузьмич — 1920 шера ваьв, КПСС ЦК Политбюро член, КПСС ЦК секретарь, г. Москва.

Лизичев Алексей Дмитриевич — 1928 шера ваьв, Советски Эскарен ТIемафорда Флотен Керттерча политуправлене начальник, г. Москва.

Лункоев Юрий Прохорович — 1946 шера ваьв, СССР хьун промышленноста Министерства «Кареллеспром» яхача территориально-производственни объединене Падански комплексни леспромхоза Воломски хьун пункта машинист, Карельски АССР Медвежьегорски район.

Лукьянов Анатолий Иванович — 1930 шера ваьв, КПСС ЦК Политбюро членалла кандидат, СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председатела хьалхара заместитель, г. Москва.

Лунев Виктор Андреевич — 1949 шера ваьв, СССР химически мехкдаьттан машиностроене Министерства «Компрессор» яхача производственни объединене «Компрессор» яхача холодильни машиностроене московски завода токарь, г. Москва.

Манякин Сергей Иосифович — 1923 шера ваьв, СССР халкъа тIахьожама Комитета председатель, г. Москва.

Марчук Гирий Иванович — 1925 шера ваьв, СССР Iилмай Академе президент, г. Москва.

Масько Галина Игнатьевна — 1947 шера яьй, Белорусски ССР Гродненски областа г. Слонима № 3 йолча юкъерча школа директора заместитель.

Медведев Вадим Андреевич — 1929 шера ваьв, КПСС ЦК Политбюро член, КПСС ЦК секретарь, г. Москва.

Мендыбаев Марат Самиевич — 1936 шера ваьв, Казахстана Компарте ЦК шоллагIа секретарь, г. Алма-Ата.

Мкртчян Мисак Левонович — 1938 шера ваьв, Армене Компарте Ленинакански горкома хьалхара секретарь, г. Ленинакан.

Моисеев Михаил Алексеевич — 1939 шера ваьв, СССР Герзащца кийчдаьча Низий Генеральни штаба начальник, СССР оборона министра хьалхара заместитель, г. Москва.

Мунтян Михаил Иванович — 1943 шера ваьв, А. С. Пушкина цIерагIча операн балетен Молдавски пачхаьалкхен академически театра солист, г. Кишинев.

Назаров Иван Александрович — 1949 шера ваьв, Омски областа КПСС Русско-Полянски райкома хьалхара секретарь.

Найденов Николай Андреевич — 1936 шера ваьв, СССР кIоран промышленноста Министерства «Воркутауголь» яхача производственни объединене «Центральная» яхача шахта проходчикий бригадир, Коми АССР, г. Воркута.

Нестеренко Евгений Евгеньевич — 1938 шера ваьв, ССР Союза Пачхаьалкхен Доккхача театра солист, П. И. Чайковске цIерагIча Московски пачхаьалкхен консерваторе профессор, г. Москва.

Никонов Виктор Петрович — 1929 шера ваьв, КПСС ЦК Политбюро член, КПСС ЦК секретарь, г. Москва.

Новожилов Генрих Васильевич — 1925 шера ваьв, СССР авиационни промышленноста Министерства С. В. Ильюшина цIерагIча Московски машинашъеча завода генеральни конструктор, г. Москва.

Нюкша Константин Иванович — 1938 шера ваьв, СССР электротехнически промышленноста Министерства «Рижский электромашиностроительный завод» яхача производственни объединене слесарь - инструментальщик, г. Рига.

Олейник Борис Ильич — 1935 шера ваьв, поэт, Украински ССР йоазонхой Союза правлене секретарь, г. Киев.

Остроухов Виктор Алексеевич — 1939 шера ваьв, СССР электротехнически промышленноста Министерства «Сибкабель» яхача производственни объединене парткома секретарь, г. Томск.

Парубок Емельян Никонович — 1940 шера ваьв, Украински ССР Черкасски областа Жашковски района Суворова цIерагIча колхоза звеньевой.

Патон Борис Евгеньевич — 1918 шера ваьв, Украински ССР Iилмай Академе президент, Е. О. Патона цIерагIча электросварка Института директор, Украински ССР Iилмай Академе «Е. О. Патона цIерагIа электросварка Институт» яхача межотраслевой Iилма - технически комплекса генеральни директор, г. Киев.

Постников Виктор Иванович — 1924 шера ваьв, РСФСР Пачхаьалкхен агропромышленни комитета «Ставропольское» яхача производственни бройлерни объединене генеральни директор, г. Ставрополь.

Походня Григорий Семенович — 1949 шера ваьв, Белгородски областа Белгородски района Фрунзе цIерагIча колхоза цеха начальник.

Примаков Евгений Максимович — 1929 шера ваьв, СССР Iилмай Академе дунен экономикаи дунен халкъашта юкъерча отношеней Института директор, г. Москва.

Пуго Борис Карлович — 1937 шера ваьв, КПСС ЦК-рча Партийни ТIахьожама Комитета председатель, г. Москва.

Разумовский Георгий Петрович — 1936 шера ваьв, КПСС ЦК Политбюро членалла кандидат, КПСС ЦК секретарь, КПСС ЦК партийни строительстваи кадрови балхен Отдела заведующи, г. Москва.

Ромазан Иван Харитонович — 1934 шера ваьв, СССР Iаьржача металлурге Министерства В. И. Ленина цIерагIча Магнитогорски металлургически комбината директор, г. Магнитогорск.

Ромазанов Кабдулла Закирьянович — 1947 шера ваьв, СССР Iаьржача металлурге Министерства, Карагандински металлургически комбината сталевар, Казахски ССР, г. Темиртау.

Рыжков Николай Иванович — 1929 шера ваьв, КПСС ЦК Политбюро член, СССР Министрий Совета Председатель, г. Москва.

Рычин Евгений Сергеевич — 1928 шера ваьв, Московски областа Люберецки района «Москва» яхача агропромышленни комбината генеральни директор, г. Москве вахаш ва.

Рюмин Валерий Викторович — 1939 шера ваьв, «Энергия» яхача Iилма-производственни объединене генеральни конструктора заместитель, Московски область, г. Москве вахаш ва.

Саар Вяйно Александрович — 1942 шера ваьв, «Таллинстрой» яхача треста СУ-4 комплексни бригада бригадир, г. Таллин.

Самоличенко Иван Иванович — 1936 шера ваьв, Новосибирски областа Татарски района «Орловский» совхоза механизатор, арендни коллектива кулгалхо.

Селезнев Игорь Сергеевич — 1931 шера ваьв, «Радуга» яхача машиностроительни конструкторски бюро керттера конструктор, Московски область.

Сидорейко Василий Ларионович — 1950 шера ваьв, СССР мехкдаьтта промышленноста Министерства «Сургутнефтегаз» яхача производственни объединене бурув деттара балхий № 2 йолча Сургутски управлене буровой мастер, Тюменски область.

Слюньков Николай Никитович — 1929 шера ваьв, КПСС ЦК Политбюро член, КПСС ЦК секретарь, г. Москва.

Смык Николай Михайлович — 1953 шера ваьв, В. И. Ленина цIерагIча Красноярски металлургически завода прессовщик, комплексни бригада бригадир.

Спасский Игорь Дмитриевич — 1926 шера ваьв, «Рубин» яхача ленинградски проектно - монтажни бюро генеральни конструктор а начальник а, г. Ленинград.

Татарчук Валентин Иванович — 1937 шера ваьв, СССР хьун промышленноста Министерства ССР Союза 60 шу дизара цIерагIча Соликамски целлюлозно-бумажни комбината директор, Пермски область.

Ульянов Михаил Александрович — 1927 шера ваьв, Евг. Вахтангова цIерагIча Пачхаьалкхен академически театра художественни кулгалхо, РСФСР театральни деятелий Союза правлене председатель, г. Москва.

Умалатова Сажи Зайндиновна — 1953 шера яьй, СССР химически мехкдаьттан машиностроене Министерства «Красный молот» яхача грозненски машиностроительни завода комплексни бригада бригадир, Нохч - ГIалгIай АССР.

Уткин Владимир Федорович — 1923 шера ваьв, «Южное» яхача Iилма-производственни объединене генеральни конструктор а генеральни директор а, Украински ССР г. Днепропетровск.

Федоров Святослав Николаевич — 1927 шера ваьв, РСФСР унахцIено лораяра Министерства «Микрохирургия глаза» яхача межотраслевой Iилма - технически комплекса генеральни директор, г. Москва.

Филиппова Валентина Гавриловна — 1947 шера яьй, Алтайски края Третьяковски района «Алей» яхача колхоза правлене председатела заместитель.

Хмель Валентина Петровна — 1939 шера яьй, Ангарски гIишлон управлене СМУ-5 отделочникий комплексни бригада бригадир, Иркутски область.

Чебриков Виктор Михайлович — 1923 шера ваьв, КПСС ЦК Политбюро член, КПСС ЦК секретарь, г. Москва.

Черняев Анатолий Сергеевич — 1921 шера ваьв, КПСС ЦК Генеральни секретара помощник, г. Москва.

Шалыев Атабалла Бапбаевич — 1945 шера ваьв, СССР газови промышленноста Министерства «Туркменгазпром» яхача производственни объединене «Туркменбургаз» яхача треста Южно-Туркменски разведочни бурув тохара управлене буровой мастер, Туркменски ССР Мургабски район.

Шорохов Виктор Николаевич — 1949 шера ваьв, В. М. Рябикова цIерагIча Тульски машиностроительни завода наладчик, г. Тула.

Штепо Виктор Иванович — 1928 шера ваьв, Волгоградски областа Калачевски района «Волго-Дон» яхача Волгоградски специализированни производственни объединене генеральни директор.

Штойк Гарри Гвидович — 1939 шера ваьв, СССР бесаш долча металлурге Министерства «Казполиметалл» яхача производственни объединене Восточно - Казахстански медно - химически комбината директор, Казахски ССР Шемонаихински район.

Шукшин Анатолий Степанович — 1947 шера ваьв, СССР езача, энергетически, транспортни машиностроене Министерства энергетически машиностроене Дальневосточни завода шлифовщик, г. Хабаровск.

Яковлев Александр Николаевич — 1923 шера ваьв, КПСС ЦК Политбюро член, КПСС ЦК секретарь, г. Москва.

«Знамя труда» яхача газета тIа кепатехача материалий хьакъехьа

1988 шера декабрь бетта «Знамя труда» яхача Сунженски районни газета тIа кепатехача Нохч-ГIалгIайчене дахаш дола халкъаш интернациональни кхотадена хилара зе деш йола материал. Уйла ца еш яьча газета цу выступленешта хила а боагIаш раьза хилазар Сунженски районе бахаш бола къахьегамхой хинна ца Iеш, иштта республике цхьайола кхыча районий а г. Грозне а къахьегамхой. Газета адресагIа критика еш дукха письмош денад КПСС обкоме, массови информаце средствашка. Цу хьакъехьа дувца материалаш шоаза кепатехай «Грозненский рабочий» яхача газето, районни газета публикацеи дийцад республикански телевиденe цхьан передаче а.

Укх шера 12-ча январе хиннача КПСС Сунженски райкома бюро заседание дийцад «Знамя труда» яхача газета редакце дувлийтача цIенхаштарча гIалатех дола доош. Белгалдаьккхад, кепатохара материалаш кийчъяра цар идейно - политически лостами объективности тахкара гIулакх газета редактора Л. Алихановас, цун заместитела Л. Чабаева геттара кIезига бехктокхам болаш кхоачашду, аьнна. ВоаггIача тайпара тIахьожам лоаттабац редакце беча балха. Эсала кхоачашду журналистски кадраш хьахаржаран царна кхетам балараи, цар политически а профессиональни а боарам айбара гIулакх парте райкома секретараша В. Поповаси И. Албаковаси, идеологически отдела заведующе В. Донченкос.

Шийн служебни декхараш кхоачашдеча даькъе кхоачамбоацараш дувлийтар бахьан долаш КПСС райкома бюрос, учетни карточка тIа дIа а язъеш, строги выговор яьй «Знамя труда» яхача газета редактора, КПСС члена Л. Алихановайна.

Газета редактора заместитела Л. Чабаева цIенхашттара гIалаташ дувлийта хиларца дувзаденна дIахо йолча хана из цу балха тIа вита вIаштIехьа доацилга лаьрхIад бюро.

Принципиальни хилар бюро членаш шийн кепайоазон органа партийни комитета кулгалдара боарама мах беча хана а. Газетана эсала партийни кулгалдаьлга цIенхашттa хьалхадаьккхар КПСС райкома хьалхарча секретара В. Поповайна, райкома секретара И. Албаковайна выговор яьй, редакце коллектива балха тIа эсала тIахьожам лоаттабар, цун болх тоабара де доаггIаш дола гIулакхаш ца дар бахьан долаш. Балха тIа кхоачамбоацараш нийсдалийтар бахьан долаш выговор яьй иштта идеологически отдела заведующецна В. Донченкона а.

Газета редакце кулгалхой, юххьанцара партийни организаци декхарийла яьй бюрос, публикацей дикал лакхъяра хаьдда дола гIулакхаш кхоачашде, района боахам лелабара а общественни а вахара еча перестройка лелабара кIоаргга а массе оагIув чулоацаш а дувцара, социально - экономически а культурни а гIишлош яра декхараш толаме кхоачашдара къахьегамхой оарцагIбахара творчески коллектива низаш хадданза тIадерзаде. Къаьстта теркам тIабахийта беза районе бахача наьха интернациональни цхьоагIо хьагойтара, къамашта юкъерча гIулакхий культура лакха хулга вIаштIехьдаккхара массе тайпара гIо де деза, къамаштен народносташтен юкъе юкъ йоллаш долча гIулакхаштен факташтен принципиальни мах бе беза.

Парте Сунженски райкома бюро решенегIа цо тIаийца бола соцам хIама юкъера ца доаккхаш кепатехаб укх шера 14-ча январе аралаьннача «Знамя труда» яхача районни газета тIа.

А. СМОЛЕНЦЕВ,
КПСС обкома идеологически отдела консультант.

Шоай гIулакхах дика хьехаш, болх цIена беш специалисташ дукха ба СССР 50 шу дизара цIерагIча Грозненски химически завода технически тIахьожама отдела коллективе. Шоашта тIадилла гIулакх тешшаме а ханнахьа а кхоачашду, балха режим талхийтац укхаза болх беча дукхаха лабораншта. Из чIоагIа доарбоахама расчетаген самофинансированеген яьннача хьалашка, коллектив кердача тайпара болх беш йолча хана. Шоай декхараш дика кхоачашдеш а балха говзал лакха йоалаш а хиларца белгалъяьннаб укхаза кьона лаборанташ Ф. Евлоева, И. Мамедова, М. Дадаева.

СУРТА ТIА: (аьрдехьара аьттехьа) лаборанташ Евлоева Фатима, Мамедова Инесса, Дадаева Марина.

С. ХУГАЕВА сурт.

Арендана—шерра никъ

Новкъостал эш

ДIадахача шера ахкан дIайхача дийнахьа нийсделар тхо Сунженски района «Ассинский» совхоза шурий-товарни ферме. Цун коллектив цу хана гаьнна лоархIаяцар пачхьалкхен планахи социалистически декхарехи. Укхаза этта хьал бIаргадайча, оаха кхетадир дIахо йодача хана а гIулакх дикалгахьа дерзарга даха дог доацалга. Ферма болхлоша хьахьекхар тхога шоаш леладеча хьайбашта Iалашъеш латта люцерна, йол. Кхы вогIа ца аьлча, матаръяха йолаенна пIелг санна сома чIегIаш яр уж.

Цхьабакъда, совхоза директор В. Догонов шеквацар, кхы а чIоагIагIа аьлча, бIубенна вар.

— ХIанзле хIара хьайбана лаьрхIа 30—32 центнер доакъара единица Iалашъяьй оаха, — йоахар цо. — Цо новкъостал дергда тхона паргIатта Iа даккха. Ма дарра аьлча, гIулакхаш дика лел.

Кхыъккы дар ферма болхлоша дийцар. Цар къайлакхахьацар этта хьал. Шоашта Iай хургбола «тийша болх» кхетабеш бар уж.

— Мишта аргда укхох доакъар да аьнна, — яхаш, Iокадар бежа Iу Табуркаев Имран. — Сов дукха ладар тIаьлтта вартесса нувхаш я-кх. Укх тайпарча аьлаца кхаьбача доахана шура а лургьяц, унахцIена а хургдац уж. Люцерна шийн ханнахьа а дика а чуийцаяларе мел бокхха пайда баргбар боахама.

ДIахо Имрана дийцачох, оаха кхетадир, халонаш дукха яле а, шен шийн новкъостийн ерригa шурий-товарни ферма арендагIа лелае хьаэца ловш болга. Цу хьакъехьа совхоза кулгалхощца дагаваьннавар из.

— ХIанз долаш долча доакъарца хIара кхоабача Iаттагара йоккха шура итт килограммага дIакхоачае, дулх тIакхетийтара план дикка тIехкхоачашъе хьожаргда тхо, — йоахар Табуркаева.— ЦаI да шеко йоацаш, нагахьа санна дикалгахьа йола эргалонаш ца хуле, духхьал зе мара даргдац укх фермах, ТIаккха фу хьашт да ер лелае.

Боккъалдар аьлча, цу фермах кхы вокхийвеш вацар директор Догонов а.

— Тха керттера декхар — пачхьалкхенга соми баьцадаараши дохкар, — аьлар цо. — ХIаьта хьайбай боахам духхьал гIонна мара лелабац оаха.

Еча йоаккхонга хьежжа, геттара юхадала доладелар шурий - товарни фермера гIулакхаш. Яккха езар 220 тонн йолаш, 190 тонн шура мара яккха вIаштIехьдаланзар цун коллектива соахка. Кхы а вогIа да хьал из продукци йохкача. ЛийрхIар 190 тонн йолаш, пачхьалкхенна дIачуенна ерригa шура 134,7 тонн мара яц.

Карарча шера хьалхарча деношка хIара беттача Iаттагара 4 килограмм хиллал шура йоаккх укхаза. Из а боахама чурча гIулакхашта дIахьожаю. Пачхьалкхенга цох цхьа тIадам дIакхачац.

— Соахка октябрь бетта шин даькъа йийкъай тха МТФ, — йоах укхазарча заведующе Мочиев Мовлас. — Детта доахани Iаьсийн ферме дисад, хIаьта бIаь сиргIалг дулха кхаба И. Табуркаев керте латтача арендникашка дIаеннай.

Юкъе карт мара йоацаш бах арендникаши пачхьалкхен фермен. Хьайбашта луш дола доакъар а цаI да цар. Тхо цига долча хана «сенаж» юаш дар доахан. Шо цец ма довлалаш оаха сенаж яха дош къовлоргашта юкъе оттадарах. Бокъонца йола йохкаенна кхалаж яр тхона бIаргадайна доакъар.

— Ер сенаж йна доахан дийнадисар тамаш я, — йоахар И. Табуркаева. — Iаьсашта-м из бIаргаяйта а дахьац тхо. Цар керо ловргдац ер санна доакъар.

Доакъарца бала озе а, кхыдола хьалаш ла йиш йолаш ба ферма болхлой. Вус а шелал эттача а доахан чулахка моттигаш я цар. Кхы Iа яха дика еце а, кхийнашка механизаци я.

Арендаторий хьалаш дега чIоагIа воацача сага бIаргех хий даргдолаш да. Е кхоале а, е сиргIалгаш чулахка кхий а кхаьчадац царна. Гонахьа цхьа бахьан карт а яь, дIаоттадаьд бIаь бежан. Дулха кхоабаш да аьнна цIи а я цар. Бакъда, царех цхьадараш бIаргадайначоа эггара хьалха дагайохаргъяр «дулхм шоана тIа ма кхетадалар, шо шоаш къе ца дайна» яха уйла я. Геттара гIийла я зIамагIйола сиргIалгаш. Тамаш я-кх уж Iангара яха вIаштIехьдоале.

Кхаь бетта бIаь бежана тIакхийттар йиъ тонни ши бIаь килограмми мара яц. Иштта йоах Имрана ше. ХIаьта совхоза керттерча экономисто хьайоалаю цифраш кхы а вогIа я.

— Дийнахьеи буси цхьан бежана тIакхетар 175 грамм дулх мара дац, план кхозза хIана яц аьнна, дукхагIа йолаш, — йоах цо. — Тахан тха арендникаша пайда ца барал совгIа, доккха зе ду боахама. Ховш дац тхо царна алапи сенах тергда. БIаьсти хьатIакхаьчача, шоаша даь зе меттаоттаде дагадолаш ба уж. Да веларгволаш дац арендагIа лелае хьакхарч дIанийцача Шульга Ольга керте латтача звенон гIулакхаш а. Дийнахьа хьайбашта тIакхетар ерригa а 150 грамм дозал мара дац, е планагIа йолчул дукхха кIезигагIа.

Кхы а цхьа сурт зийра оаха ферме долаш. «УнахцIена» йоаца конкуренци лелаю шоайла пачхьалкхен ферма болхлошен арендникашен. ХIама дацар из совхоза хьайбай боахаме этта хьал тоадара, дукхагIа продукци яккхаран из пачхьалкхенна йохкаран тIаерзаянх яларе. Болх тоабара теркам тIа ца а бохийташ, шошоаша хьалаьца никъ дикагIа ба ала гIерт уж. Къамаьлага диллача, хIанзарчоа инициатива ферма болхлошкахьа я.

Дицдаьд-те укхаза аренда пачхьалкхен предприятешта духьале е аьнна хьакхелла балха форма йоацалга? Царна шиннена а хьалхашка латтар — цхьа декхар да: Советски наьха хьашташ дикагIа а диззагIа а теркалдар, кхачан программа кхоачашъеча хьинарегIа дакъа лацар. ТIаккха мишта кхетаде деза дIа е хьа деш дола озабезамаш, доллача хIаман тIехь нийсхо ца хилар? ХIанз а дIаяьннаяц совхозера арендник шийна болча аьттона ваха гIерта саг ва яха тIехкех лета уйла. Даь сесага маьр воI санна хет укхаза арендатор.

— Тха болх лерттIа дIа ца бохийта бахьанаш дукха да. — йоах И. Табуркаева. — Новкъа дале а, кIезиг ца дарал меттел, хIара дийнахьа дукхагIа хулаш доагIа уж.

— Укх шера халонаш яле а, юха ца доалаш болх бергба оаха, — йоах Имрана. — ХьатIадоагIача шера продукцех дIадодар тоъал лохде а хьожаргда. Кхоаленаш а хьаергья тхоай кулгаща. Керттердар — хьайбашта ма эшша а дика а доакъар хилийтар. Из дош дицдергдац оаха.

— Аренда хIанзарчоа чIоагIа эсала юкъейоагIа районна вахара, — къайлахьоц этта сурт «Сунжа» яхача агропромышленни объединене экономически служба кулгалхочо Н. Сендова. — Дикалгахьа дола цхьа масал мара дац: З. Хашагульгова кулгалдеча арендникий звенос план 500 грамм йолаш, хIара бежана дийнахьа 700 грамм хиллал дозал тIакхетийт. Кхыбараша планаш кхоачашйиц.

Пачхьалкхенга шура йохкара соахкара план кхоачаш ца еш йисай район. ТIадиса декхар — 288 тонн. Иззал тIехкхоачашъяй дулх дIачудалара план. Цхьабакъда, белгалдаккха деза, укхаза кIезига лоархIам болаш хиннадац бахача нахагара хьайбаш ийдаь хилар. Из даьдецаре низкъала хургдар сунженцашта шоашта хьалхашка лаьттача декхарех лоархIабе.

ДIахо йодача ханара планаш а аттачарех яц. Мала лоархIавергва уж а каьхата тIа юсаргъяц ала. Фуд дусар? Ма хулла сихагIа аьттув бол-болча аренда юкъейоалаяр, продукци яккхара дIадодар лохдар, Бакъда, из а ше-шегIа хьахургдац. Таронаш хьаелла еза арендаторашта.

М. МУТАЛИЕВ,
М. КАРТОЕВ.

Исторе оагIош: событеши, нахи

КIоарга овла бола вошал

ДагадоагIа сона. Вай СибарегIара цIадаьхкача хана дар из. Во болх беча предприяте, организаце кулгалхо бехка кIалхарвоалаш цхьа мода яр. Трибуна тIа а ваьле кулгаш дIа-хьа дохийтар цо: «Акхар болх хьа-м бац, фу дергда аз акхарна?» — аьле.

«Акхарна» яхараш — цунца болх бу нах, коллектив, гIалгIай бар. ТIаккха «лакхехьа» къахетам бора цох уж «хала» нах ловш селлара хало цо озарах.

Из ха дагаехар сона укх шера 6 январе КПСС ЦК хиннача Iилман культуран деятелий совещане М. С. Горбачева даьча къамаьлага ладувгIаш. Хула а хул вайна юкъе, цо яьхкача тайпара, шийн позици, шийна хетар чакхдаккха гIертача хана-къам хьалха а тувсаш, из бехке деш бола нах. ХьалхагIа а хиннаб, хIанз а ба. Из децийн нахага гIелад яйнача репрессивни ханашка вайнаьха къаманца, кхыча къамашца сталинско-бериевски режимо леладаьр а.

Къам IотоIаде, бегдаккха, бехке де аттагIа хиннад цу палачашта, эттача хьала бахьан лохачул, из тохначул. Тахан а хьахозаш я вайна-м юкъ-юкъе цу тайпара оазаш. ХIанзарча йоахарий оазаша вай Iодахийтара бехке де гIертар а къам да. МалагIа къам? Эрсий къам...

Вайнаьха къам цу йоахарех тешаргда-кх, аьнна хьекхезехьа хьекхаш херх ба из. ХIаьта а цу хабарех ца аьлча, ца дийцача даргдац, хIана аьлча юкъ-юкъерча наха, «зIок» а етташ хьалувц уж йоахараш, теш, тувлалу. Къаьстта къонабараш. Цудухьа царна ха деза бокъонца бакъдар.

ЕР МУГIАРАШ аз язду дукха ха йоаццаш Наьсаречa района «Назрановский» совхозе цхьан партийни собране ше къамаьл деш цу совхоза комсомольски организаце секретара (хIанз-м комсомола райкоме ва из болх беш) Костоева аьннар дагадеха. «ХIана бовзац тхона, къоначарна, вай къамо СибарегIа бихьа никъ, цун истори? ХIана лечкъаду тхох из, хьа хIана дувцац?»

Се а бехке хийтар сона цу зIамигача сага хьалхашка, соца цхьана сталински гIелал эза сай ханара мел вар а хийтар. Вайна воашта из истори ховш хилар пайда бац, тIехьенна а ца хайча.

ЦУ ХЬАКЪЕХЬА дикка дегах латаргдолаш санна хет сона Тебоев Тухана дукха ха йоаццаш «Сердало» газета тIа «Унзара деност» (5 январь) яхача статья тIа дувцар. Аз а аргда цу шерашка гаьнарча мехка — Казахстане оахош йнача «тух-сискалах» лаьца а тхоай оагIув хьаллаьцача нахах а массехк дош.

...Вера хана, хазар-дайнар — кхерий тIа даь йоазув да, оал. Сона а дагаръялац вай арадаьха хьалхара IуйрeI. БархI-нийс шу даьнна вар со. Iай баьле хул 6 сахьат даьлча а. Из ха яр из. «ТIохтIох-тIох», аьнна корех а наIарех а хIамаш техар. ЖIалеш Iаьхар лоалахошна а. Нанас ниI дIайнйллача хьачухьежача салтечо оалаш хезар сона: «хозяин, собрани».

ЦIен да собране вахийта сихха, яхалга хиннадар из. Хила а хиннабар цу Iуйрийна тхо даьхача юртарча Наьсар-кертерча школана юхе цIен дай гулбеш. Тха «цIен да» вацар собране вайхийта. Тхо, зIамига итт бери нанеи а юташ кхелхавар из 1941 шера. Кулг-оамалца шийн хурдаь дIахайтар нанас цIен да воацалга а из венналга а. Шевар уралийлхар тхо тхоай йол-йола хачилг-кочилг тIа а йийха. МархIа йолла езаш цхьа йиIиг Хьадиг мара яцар. Эггара зIамагIа яр из, хIаьтта мара когаш яха а Iомаеннаяцар.

Дукха лаьттар салтий цIа дизза хьагулденнача тхона бIарахьежаш. Тахан мо дагадоагIа царех цхьанне мекха тIа гIолла Iошерца бIаргара баьнна хи тIадам. Тховнах хьалъиллача фотикена лампо сийрдабаьккхабар из. Ше фу дергда ца ховш корзагIъяьйна дIа-хьа удаш хьувза нана, шоашта хьалхашка латта бIарчча берний цIоз, шоай тхона де доаца новкъостал дагадаьлла хургдар-кх царна а. Кхоъ вар уж. Шоашта ги яьда топаш тIехьашка теттар цар, тхона бIарга ца яйта гIерташ.

ТIаккха шоайла дага а баьнна дIа-хьа бахар наьха коашка. 10—15 минут ялалехьа юхабаьхкар бе доахкаш юргIаш, метташ а долаш. Тха бунчура а лоалахой бунашкара а да дукха котамаш лийцар цар. Царех массехк урс а хьекха тха вокхагIволча вошас галечу тессар. Вокхарна нанас урс хьакхийтанзар, наьха я, аьнна. Дунха ха ялалехьа гIадамаш чу а дадаш ворда ера коа, тхона ца вовза граждански барзкъаш дувха цхьа саг тIа а вагIаш. Тхоах саг а вацар эрсий меттала: тхоаш мича дут, фу хиннад, аьнна дIахатта ховш, е салташа хьаоалаш а хIама дацар. Вешта тхона-м ховргдацар цар фу йоах. Талмачал де саг хиннаваларе-м цаI хила мегар цох. Тхона массанена а моттар тхоаш хьунагIа дут, хIана аьлча, цкъа Наьсаре бомбаш техача хана иштта ворда тIа а ховшадаь Iаьлий-Юртарча хьунагIа дигадар тхо тха наьна вошас, хьатIабоагIача тIема кIалхардаха, аьнна. Цхьан бетта даьхар тхо цига, тол а яьккха.

Бакъда, салташа шоаш хьал а диза, вордачу хьажкIий ши галий чутессача шекдаьлар тхо. Цу вордаца дIа а дига гонахьа лакха карт йолча цхьан беша гулбаь багIача дукхача наха юкъе тхо Iо а даьха дIаяхар говра-ворда. Салтий кхы тхона бIарга а бовнзар. Сарахьо автомашинашца дIа а нхувлаш, Назранерча машиннаькъа станце, хьайбаш санна, тхо вагонаш тIа а детта, новкъаяьлар тха поезд...

НАЬКЪАГIА долхаш, тха ираза цхьа бер даланзар тхона юкъера. ХIанз дIадувцалац сона тхоай вагоначу хиннача хьала сурт, хала да из дувца. Нишка баха моттиг йоацаш хьийза боккхий нах, кхалнах, люкашкара а ийттIача, хийрача ардаккхех а чухьийкха шийла мух, дийлха бераш... Поезд шийн маневраш е юхатIехьашка массаза йода: «Юха цIадуг вай, доха ма доха, яхаш дийтта цIогIарч...

Юххера а Кустанайски области Федоровски района машиннаькъа станце кIайча лай тIа Iодаьхар тхо. Ши уст бежача соалоза тIара Iо а яьнна, дукха дIа-хьа хьежаш а лаьтта, тхона хьатIаера цхьа лакхарча дегIара, шелало цIийяь басилгаш йола эрсий кхалсаг. Сомма ча а чудилла дика кийчъяь хиннаяр цо из йоккха соалоз. ДIакатехха тхо цу чан юкъе а хьоарчадаь лаьллар цо шерча-соалоз. Тхо кхача дезача юрта дIанкаччалца «цоб-цобаь» багара а хадийтанзар, шерч сихде гIерташ. Малх хьеже а, шийла марта ди дар из. Юхахьежача сийнъенна тха мерижгаш бIаргаяйна хургьяр цунна, шийна тIера Iо а яьккха наьнах хьарча дагIача тхона IотIатессар цо кетар.

ТIехьагIа хайра тхона. Из хиннаяр тхо дIадигача «Маруськина» яхача райцентра 10 км гаьна уллача юртара трактористка Гвитко Нина Александровна. ЧIоагIа дика нах хиннабар цун дезал. Цига тхо мел даьхача хана цу дезалцара доттагIал хадийтанзар оаха. Цхьа казах мара вахацар цу юрта. Берригаш а эрсий бар.

Йоккхача клубе Iодаьхар тхо цкъарчоа. ТIаккха тайп-тайпара моттигаш а лехаш, тхо дIа-хьа нийсде йолаелар «20 лет Октября» яхача колхоза правлени. Тха дезал цхьан даьсса латтача землянка чутайсар. ЦIаккха а дагаръялац сона шийлача цу чу дагIаш тхо бIаргадайча корзагIъяьннача колхоза председатела юхь. Дорхъеннаяр из, цу чу тхо Iодаьхачунна сов чIоагIа эгIазъяха цигара довддадаь хоза дIайхача цагIа Iодаьхар тхо цо.

Фусам-нана кIай цIока а долаш беркате йоккха саг яр— Анастасия Ивановна Грибникова. Нана мо тхога хьожаш, тхона гIулакх деш хилар из оаха цига мел яьккхача, Iа чакхдаллалца йолча юкъа. Из магIчу яр, тхо эгIчу дар. Цхьаь яр из, цаI мара чанза а волаш. Цун ларма чу чанза а волаш. Цун лармачу хинна коартол, морковкаш, буракаш а оаха юар, цо дIоагIа хьа а денна.

Саг цамогаш ца хулаш цхьа юкъ яьккхар тха юрта баьхача гIалгIаша. ТIаккха цIаьхха доладелар дIа-хьа дувла лазараш. Къаьстта къиза «мангал хьакха» доладелар лазараш бераштa. Тхона юкъера пхиъ дIаваьлар вIалла ца хилча санна, эггара хьалха аз йийца Хьадиг а йоалаш. Цхьаккха саг ца вусаш бIарчча дезал бовш а дукха моттигаш нийсъелар.

ДIа-хьа дувла лазар унзара хIама да, къаьстта тиф. Из лазар долча сагах лорале, йоах лораша а. Бакъда, кхыметтел цу лазарий цIи йоагача хана а, тхоаш цхьаь долга хоадалийтанзар тхона цу юрта баьхача эрсаша. Дагара балац тIоа чубола кхабилгаш, маьхка чIегалгаш, коартолий кадаш бе а доахкаш тхоай цIагIа хьачуиха, истий, ца хаддаш тхона фу эш хьожаш кхийста аз йийца колхоза председатель Орина Герасимовна Марчук, кхыбола дуккха моттигера нах. Дег тIара ала йиш я са: дIахо тхо кIал ца дусаш дисар уж бахьан долаш дар аьнна.

Иштта вусар-вуташ, дIахьор-дIахьош тхоца «тIом» а баь даьнна дIадахар лазараш. Iодахийта ди а дицдаьдар тхона цар цкъарчоа.

Цу юкъе хьувзаш моцал а яр. Из-м массанега цхьатарра кхаьчаяр. ХIаьта а, аз аьннача тайпара, тхо пхьераза дитацар кIалбаьхараша.

ДАГАРЪЯЛАЦ сона сай цу хана хиннача доттагIчун Гришай нана — Прасковья Владимировна Коваль. Iуйрийна со деша водаш ара а яьле латташ хулар из, дIачу а вига хIама а кхаллийта мара со тIех ца валийта гIерташ. Ховра цунна феттал ца йохаеш со воагIалга.

ТIехь-тIехьа когаш тIа оттаболабелар нах. Аьхки колхозе болх а беш дукха трудоденош а даьхе. Iай дешаш ворхI класс яьккхар аз а.

Деша дагIача хана-м тхона бокъонца ха а хацар цу хана переселенцашца лелаяь политика. Хьехархоша башха духтIа а далийтацар тхо цунна. Бохам хилар, из дега Iаткъар кхийра хургбар-кх уж. «Москве тохкаш да шун гIулакх, къоастадеш да из дош» — оалар директора Елена Андреевна Богатырева. «Со се Майкопера я, кастта цIагIоргда вай», — оалар литература хьийхача Зоя Петровна Цуккера.

Бакъда, цкъа коменданта тIа а вийха доккха кепатеха приказ Iо а дешийта сайга кулг яздайтача хайра сона «цIадахар» гаьна долга. Цу тIа йоахар: цIаккха цIагIоргдоацаш Iодахьийтад шо. Вайнах шек ца бувлийтара тIехьа тIадайта приказ дар из. Района доазолал аравала йиш яц, аьнна штамп тIалатта паспорт а делар сона.

ВорхI класс (цу хана выпускной яр из) яьккхача сай свидетельствона бIара а хьежа, хийтар сона: «ХIанз мича гIоргва укхаза, со вахача районе-м дIахо деша кхы моттиг а мичай, районера аравала а йиш яц». Школа йоаккхача хана цхьа специальность Iомае йиш хиннаяларе-м ше ма дарий.

Халача хьале эттар со. ЗIамига саг волча хана къаьстта хала ма дий кхычар санна политически бокъо-нийсхо йоацаш лела. Со мо итташ, бIаьш ма барий хIаьтта хьал а кхийна, школаш а яьха дIахо деша гIерташ бола кагий нах, мехкарий. Районера араваьнна лаьцача суд-тохкам боацаш хьакхайкаль 25 шу суд а яр.

ДагадоагIа сона тха юртара кхаш кхыча районерча кхащца доазув долаш дар. Цу кха йисте трактор сецача ханна гаьна цу района лаьтта бьаца комараш яа вахавар прицепщик Кодзоев Беслан. (хIанз пенсионер ва из, Назране вахаш а ва). Фаэтонаца воагIа цу районера комендант тIа а кхаьча вигавар прицепщик. Нана а, дезал а оарцагIбаьлар из мича вахав ца ховш. Цхьа бутт баьннача гIолла каьхат дера Беслан лаьца а лаьца следственни изоляторе чувоаллаш а ва, хIаьта хIанз йолча положенех 25 шу суд е кийчвеш а ва, аьнна.

Оарц даккха дийзар. Iалаьмате дукхача органашка каьхаташ яздарах хIама хулаш дацар. Юххера а аз йийца колхоза председатель тоха а енна дика болхло ма вий оаш гунахьа доацаш чувоаллавер, аьнна массехк бутт мара набахата ца боаккхаш цIакхаьчар тха колхозхо.

Прицепщика а из Iоткъам баьча метте, со-м политически моастагI ма вергвий кхыча районера лаьцача, аьнна Iийнавар со цкъарчоа. ХIаьта а дукха сатохаделанзар. Фу дар а хац. Сталин массарел а къахетамегIа ва, аьнна хетар тхона цу хана. Цахаддаш цу хьакъехьа тхона еш хинна пропаганда хиннаяр-кх из.

ДIАВЕННА каьхат яздир аз Сталина цIерагIа: со, хьанаьхк, иштта спецпереселенец а ва, школа йисте а яьккхай аз. Со вахача районе дIахо деша училище а техникум а яц, из йолча дIа а ваха деша бокъо я сона, аьнна. Бетта сатийсар аз хIанз-хIанз Кремлера дика хоам ма боагIаргбий сога, яхаш. Айса дешаргдола Коркински политически техникум а белгалъяьяр аз. Из яр Карагандински области.

Юххера а дера Москвера каьхат, Ворошилова кулг тIа а долаш. Чулоацам-м хац, хIара алап дагадоагIа сона цу тIара. «Правительствос хьона пурам лу хье вахача районерча цхьан учебни заведене дIахо деша».

Хайра сона дIахо къамаьл де ца дезалга. ЧIоагIа яр цу ханарча репрессивни политика мIараш.

Сай бала дIабийцар аз тхоай юрта ваьхача, хIаьтта фронтера цIавенача Иванченко Федор Лукьяновичага. Райпо цхьа хьакималла болх беш-м вар из, дагадагIац сона. «ДIавахар-юхавар хьай кара да хьа, — аьлар цо. Бакъда, направлени а кхыдола хьона эша каьхаташ а кийчдар аз сайна хьатIаэц. Тха системагIа дешаш г. Петропавловске цхьа торгово-кооперативни техникум я. Цига хьожавергва оаха хьо».

...Шийла гуйран бийса яр гаьнарча, ца йовзача городе со кхаьчар. Станце вагIаш тхьайса хиннавар со. Со хьасомаваьлча (нийсагIа аьлча сомаваьккхар-кх) сона хьалхашка лакха милиционер-дежурни латтар, са балетка бе а боаллаш. «Ер чакхдаьлар, — аьнна хийтар сона, 25 шу йолаш ва хьо». Цхьа сахьат даьккхар цар со эгIчу Iо а хоаваь са документашка хьежаш. ТIаккха дIачу а вийха аьлар: «Экзаменаш дIа а енна хье деша отте-тхога хоам бергба Iа. Паспорт тхога дита».

Экзаменаш дIа а енна из техникум аз яккхалца цу «Дежурке» иллар са паспорт. ТIаккха со вIалла прописка а ца еш Сунженски районера вена цига вахаш хиннача Марченко Владимир Семеновича цIагIа ваьхар. Из ше вар со ше волча дIавигар, со кавказец волга а хайна. ХIанз а тIехь тхоайла дIа-хьа бувзам болаш да тхо. Цун сесаг — Анна Владимировна — массехказа тханцига хьоашалгIа ена а хиннай.

Иштта да-кх эрсий къам. Йоахараш цох латаргдац. Цох уж дувцараш — са а са къаман а моастагIий ба. Кхыча тайпара сога оалалац из. Вешта из-м масссанена а дагара дар да. Къамий тешамегIа бола оагIув ба из.

М. ЗАНГИЕВ,
СССР-а журналистий Союза член.

«МОДЖ ЯЬННА» ГIИШЛО

ЧIоагIа ира латт вай мехка бахача наха фусамаш хьалъяра гIулакх, иштта геттара ира латт из вай республике а. Ала деза, бахача наха чуIе фусамаш шоай ханнахьа хьалъяр а цу чу нах дIачубахийтар а таханарча дийнахьа эггара бехктокхамегIа дола гIулакх долга. Цудухьа массане а шоай болаш бола низ а долаш дола хьинар а тIа а дахийта, вай парте XXVII съездо, цул тIехьагIа хиннача Пленумий решенеша дIа ма деххара «Жилье-2000» яха программа кхоачашъе еза. Бакъда, хала дале а, белгалдаккха деза, шоашта хьалхашка латта декхараш мел бехктокхаме да кхета ца деш дукха гIишлонхой а кулгалхой а болга. Цу хьакъехьа цхьа масал доаладергда вай хIанз. Хьаэцаргья вай «Чечингражданстрой» треста чуйоагIа ХСМУ МЖК-6.

Цу участка коллективо «Олимпийский» яхача проезде хьалдеш да 145 квартира йола цIа. Из гIишло кагирхошта лаьрхIа комплекс я. Белгалдаккха деза, укхаза къахьегаш барашта юкъе гIишлонхой говзал йола нах геттара кIезига хилар. ДукхагIбараш кхыча предприятешкара хьабахкийта ба, шоашта квартираш е. Бакъда, цхьаццабараш бетта хьехача курсашка а иха, кIезиг-дукха кирпишк йилла Iомабенна ба.

Цу объекте къахьегаш комсомольско-кагирхой гIишлон отряд я, цар кулгалхо ва Маценко Григорий.

Укх тIеххьарча хана Маценко кхоалагIа оттаваьв цига, хIана аьлча, дIаоттаваь кулгалхо цигарча гIулакхий хьал кхы ла а ца могаш, дIавоал. Хьалуш гIишлон материалаш а ца хилча, хIаьта болх хьабе безам болаш нах а ца хилча могаргдий цунна шийн бехктокхаме декхараш лерттIа кхоачашде. Цул совгIа кулгалхошкахьара цхьаккха тайпара деш гIо-новкъостал а дац цунна.

Лакхехьа вай ювцача боахама расчетагIа болх беш йолча гIишлон-монтажни участко дIадахача 1988 шера йиълагIча квартале дIаяла езаш 25 квартира яр. Бакъда, царех цхьа квартира таханарча денна кийча яц, е маца йисте яргья ховш а яц. «Шоай ханнахьа квартираш оаш дIа ца ялар фу бахьан да, масс комсомолец ва хьа отряде?» — аьнна, аз хаттар дича, комсомольско-кагирхой отряда кулгалхо волча Маценко Григоре аьлар:

— ДIаала эхь дале а, сай отряде масса комсомолец ва, аьнна дIадувца могаргдолаш вац со хIанз.

Квартираш шоай ханнахьа нахага дIа ца кхачара бахьанаш дукха да, царех эггара хьалхара бахьан да тхона гIишлон материалаш шоай ханнахьа хьа ца яр. Масала, дIадахача, 1988 шера, декабрь бетта цемент йоацаш дьгIар тхо, бутт гаргга ха йоаккхаш. ХIаьта, хIанз аьшкбетона блокаш а, лагIаш а, балкона площадкаш а йоацаш дагIа тхо. «Салтечунга диг дIа а дале «худар» де оал», хIаьта тхога-м диг а доацаш хьаде йоах из «худар». Иштта да-кх тхогара хьал, из иштта дале а укх карарча 1989 шера йиълагIча квартале ерригa 145 квартира дIаяла езаш-м да тхо. Бакъда, из кхоачашдергда аьлча, тамаш-м хет сона, хIанз санна мара кхы тхона новкъостал ца хуле.

Да а да из-м тамаш йолаш хIама, хIана аьлча, де дезачоа юхе, даьр геттара кIезига да. Болхлой шоай а шоай балхаца дукха безам болаш бац. Алапи геттара кIезига хул тха, дийнахьа сарралца къахьийгача а тIаккхеташ хIама дац яхаш раьза боацаш ба гIишлонхой.

Лакхехьа вай ювцача ХСМУ МЖК-6 укх тIеххарча хана отряда кулгалхой меттел начальника гIончаш а каст-каста хувцалу. Бакъда, балха тIа-м дац хувцалуш хIама. ХIаьта, массанахьа а санна цига а я боахама расчет. Бакъда, из ерригa участок боахама расчетагIа яьннача тIехьагIа болх кхы а вогIа бе боллабеннаб цигара къахьегамхой.

— Боахама расчетагIа даьначул тIехьагIа болх во бар бахьан малагIа да шун? — аьнна, аз шийга хьаттача начальника гIонча волча Даурбеков Сиражуде аьлар:

— Со укхаза болх беш вола дукха ха яц нийсагIа аьлча, бутт гаргга ха мара яц. Цудухьа цох лаьца ала хIама дац са. Бакъдар аьлча, хIанз ер болх дика бовзаш боагIа сона, цудухьа болх бара система кхыча тайпара хувца еза, аьнна а хет сона. Ца хувце хIама а хургдац.

Укхаза болх бераш гIишлонхой говзал йола нах бац, цудухьа шоай болх лерттIа вIаштIехь а баьккха, из дIабахьа хац цхьанна а болхлочоа.

Цул совгIа, тхо боахама расчетагIа довлар а тха болх хьабе безам хилар а пайда мичаь, нагахьа санна тхо гIишлон материалашца Iалашде дезачар шоай ханнахьа я езаш йола гIишлон материалаш тхона хьаяхьаш ца хилча, е царна тха де хIама а ца хилча. Вешта аьлча, царна е гIод тоха а е таIазар де а йиш йолаш дац тхо.

Укх карарча 1989 шера йиълагIча квартале йистедаккха дезаш да тхо оахош хьалдеш дола 145 квартира йола цIа. Цхьабакъда, хIанз санна ер болх дIахо а боде, оаха из гIишло йистейоаккхе тамаш хет сона.

ХСМУ МЖК-6 начальника гIонча волча Даурбеков Сиражудена а иштта хеташ хилча, гIишло шийн ханнахьа дIалургья, аьнна хетий шоана?

ТIаккха, фу де лаьрхIа ва цу вай ювцача участка начальник вола Авторханов Мувса?

Боккъалдар аьлча, цу объекте наггахьа мара па воагIа «хьаша» ва из, хIаьта, болхлоша дувцачох, веча а гаьннара мара цу объекте фу доал хьожаш а вац. Иштта деций из, нагахьа санна, ше цу объекте хьавеча, болхлошка фу хьал да, цар болх мишта бу, е царна фу эш цо хоатташ ца хилча.

У. САПРАЛИЕВ.